

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Кваліфікаційна робота
(магістра)

з теми: **«ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ОРГАНІЗОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ НИЗЬКИМ РІВНЕМ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ»**

Виконала: студентка 2 курсу
Pss1-M20z групи
спеціальності 053 Психологія
Кирилишин Уляна Ігорівна

Науковий керівник:
Гончарук Наталія Миколаївна,
доктор психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології

Рецензент:
Сімко Руслан Теодорович,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри
загальної та практичної психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗОВАНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ.....	8
1.1. Організованість у навчальній діяльності як психологічна характеристика вольової сфери.....	8
1.2. Психологічний аналіз неорганізованості та її основних чинників.....	16
1.3. Психологічні аспекти формування організованості та вольових якостей у молодших школярів.....	21
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ НИЗЬКИМ РІВНЕМ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ.....	33
2.1. Мета і завдання емпіричного вивчення організованості у молодших школярів.....	33
2.2. Результати експериментального дослідження організованості у молодших школярів із різним рівнем навчальних досягнень.....	43
Висновки до другого розділу.....	59
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ ПІДВИЩЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	61
3.1. Основні напрями формування організованості учнів у дітей молодшого шкільного віку.....	61
3.2. Методи та психологічні умови формування організованості у дітей із низьким рівнем навчальних досягнень.....	65
Висновки до третього розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У світлі сучасних освітніх подій особливе місце в освітньому процесі надається організації навчальної діяльності, яка дає можливість найбільш ефективно реалізовувати власні запити на освіту. Персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здатності до самоорганізації та успішного виконання навчальних дій, ґрунтується на виборі необхідних організаційних здобуття освіти, що передбачають урахування індивідуальної освітньої траєкторії кожного здобувача.

Втім, організація у навчальній діяльності та деякі організаційні питання індивідуального самоуправління можуть бути проблемою для дітей, котрі нездатні керувати своєю повсякденною діяльністю. Виявлення та вирішення організаційних проблем є необхідним і корисним для забезпечення психогігієни освітнього простору та можливості зосередити свою енергію та ресурси на необхідних формах навчальної роботи. Це забезпечується шляхом формування психологічних практик самоуправління навчальною діяльністю.

Наявність хороших організаційних практик сприяє почуттю виконаного завдання та усвідомленню власних досягнень у навчальній діяльності. Організаційні покращення також можуть служити мотивацією для молодших школярів продовжувати шукати нові рішення або вносити активні зміни, щоб уникнути тих самих проблем у майбутньому.

Актуальність проблеми обраного дослідження спряла появі значної кількості наукових праць та методичних розробок у науковому просторі. Зокрема, був представлений системний підхід до організованості у діяльності (Аллен, 2018; Бех, 2012; Гаврилькевич, 2009; Ильин, 2009; Конопкин, 2005); опрацьовано питання самореалізації особистості (Гупаловська, 2003; Максименко, 2009; Пономаренко, 1997); окреслено психологічні погляди на учня як суб'єкт, здатний до самоорганізації

(Мацко, Прищак, Первушина, 201; Орбан-Лембрик, 2004). У науковій літературі широко представлено систему тренінгів, пов'язаних із питаннями організованості та самоорганізації (Вачков, 2007; Литовченко, Здоровець, 2007; Марасанов, 2007; Мілютіна, 2004; Сингаївська, 2000).

Аналіз психологічних аспектів проблеми організованості запропонували у своїх дослідженнях низка зарубіжних учених (Arroyave, 2015; Bizier, 2016; Boman, Mowen, & Higgins, 2019; Bourcier, 2009; Chandra & Angin, 2017; Fachrurrozi, Firman, & Ibrahim, 2018; Hiller, 2018; Irmim & Rochim, 2004; Machel, 2014; March, 2018; Marco, 2017; Pujawati, 2016). Вони надавали перевагу опрацювання питань самодисципліни в навчальній діяльності та самоуправління навчальними діями. Попри проведені експериментальні дослідження, у науковій літературі недостатньо висвітлено окремі питання дослідження організованості у діяльності в дітей молодшого шкільного віку. Зокрема, недостатньо вивчено особливості саморганізації молодших школярів із низьким рівнем навчальних досягнень. У зв'язку із цим, попри представлені наукові праці, пов'язані з висвітленням окремих аспектів проблеми, дослідження психологічних умов і механізмів формування організованості у навчальній діяльності залишається відкритим. Це зумовило визначення теми кваліфікаційної роботи: «Шляхи підвищення організованості у молодших школярів із низьким рівнем навчальних досягнень».

Об'єкт дослідження – психологічні засади організованості у молодших школярів із низьким рівнем навчальних досягнень

Предметом дослідження є шляхи, механізми та психологічні умови розвитку організованості у дітей молодшого шкільного віку із низьким рівнем навчальних досягнень.

Мета роботи полягає у з'ясуванні психологічних особливостей розвитку організованості у дітей молодшого шкільного віку із низьким рівнем навчальних досягнень, визначення шляхів, психологічних умов та механізмів подолання неорганізованості.

Реалізація поставленої мети дослідження передбачає вирішення низки **завдань**:

1. Провести аналіз наукової літератури з проблеми дослідження організованості у дітей початкової ланки шкільної освіти.
2. На основі проведеного емпіричного аналізу розкрити сутність, механізми та психологічні закономірності формування організованості у дітей молодшого шкільного віку із низьким рівнем навчальних досягнень.
3. З'ясувати психологічні умови корекції неорганізованості та визначити шляхи її формування у дітей із низьким рівнем навчальних досягнень.

Методологічну і теоретичну основу дослідження склали: вчення про вікові особливості емоційно-вольового розвитку молодших школярів (А. Акрушенко, Р. Байярд, Л. Долинська, Г. Костюк, М. Савчин); системний підхід до дослідження психіки дітей (І. Бурлачук, Г. Костюк, С. Максименко); вчення про самоконтроль як здатність керувати навчальною діяльністю (А. Бандура, В. Зарицька, Дж. Мейер, Дж. Роттер). динамічний підхід до розуміння функціонально-вольових механізмів психіки (Т. Титаренко, З. Фрейд, К. Юнг).

Тема кваліфікаційної роботи обумовлює застосування таких **загальнонаукових методів**: аналіз, опрацювання та узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду з проблеми; теоретичний аналіз наукових підходів до питань емоційно-вольової регуляції; порівняльний аналіз концепцій дослідження організованості; систематизація й узагальнення емпіричних даних.

У роботі використано такі **методи констатувального дослідження**: експертне оцінювання; тести-опитувальники та стандартизовані самозвіти; спостереження за навчальною діяльністю учнів.

Методами **формування експерименту** є розроблений тренінг формування навичок самоменеджменту у дітей молодшого шкільного віку з низьким рівнем досягнень.

Експериментальна база. Кваліфікаційну роботу виконано на базі Кам'янець-Подільського навчально-виховного комплексу №13 у складі спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням польської мови і гімназії. Експериментом було охоплено 78 учнів молодшого шкільного віку 2-4 класів.

Теоретичне значення і наукова новизна наукового дослідження викладені у таких положеннях:

- вперше досліджено механізми розвитку організованості молодших школярів з низьким рівнем досягнень;
- визначено механізми і психологічні умови подолання неорганізованості як чинника низького рівня навчальних досягнень в умовах загальноосвітнього шкільного закладу;
- збагачено зміст таких категорій: «організованість», «самоменеджмент», «неорганізованість у навчальній діяльності», які визначають понятійний апарат роботи з проблемою;
- уточнено основні чинники, симптоми та механізм формування неорганізованості у школярів молодшого шкільного віку;
- з'ясовано можливості корекційної роботи з подолання неорганізованості у навчанні засобами психологічного тренінгу;
- набув подальшого розвитку науковий аналіз взаємозв'язку неорганізованості поведінки і суміжних синдромів, основою яких є порушення психічного розвитку: зокрема, низького рівня навчальних досягнень.

Практична значущість роботи: матеріали проведеного дослідження з питань подолання неорганізованості у дітей із низьким рівнем навчальних досягнень мають практичну спрямованість і можуть використовуватися практичними психологами з метою корекції неорганізованості у дітей молодшого шкільного віку та формування у них навичок самоменеджменту. Отримані результати експериментальних досліджень та матеріали формувального експерименту можна застосовувати під час

проведення практичних занять зі студентами психологічних спеціальностей для підвищення рівня їхніх знань із питань забезпечення психокорекційної роботи.

Поданий експериментально-дослідний матеріал дає можливість поглибити розуміння механізмів організованості дітей молодшого шкільного віку та розкриває можливості формування у них навичок конструктивної поведінки в умовах навчальної діяльності.

Апробація роботи відбулася на студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Результати проведених досліджень відображено в одній (1) науковій статті.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів теоретичного та експериментального спрямування, загальних висновків, списку використаної літератури, який включає 74 джерела, з них 35 – іноземною мовою. Основний текст роботи охоплює 80 сторінок. Загальний обсяг – 113 сторінок, з них – 4 додатки, розміщених на 14 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз проблеми дослідження психологічних особливості розвитку організованості у молодших школярів та визначення шляхів підвищення організованості у дітей із низьким рівнем навчальних досягнень дав змогу зробити низку теоретичних висновків та експериментальних узагальнень.

За результатами теоретичного дослідження було отримано такі висновки:

1. Встановлено, що у психологічних дослідженнях організованість описують як: властивість особистості, яка передбачає вміння впорядковувати свої дії та регулювати емоції; вольову дію, яка полягає у здатності ставити мету, завдання, керувати своїм часом та ефективно досягати поставлених цілей; саморегулятивну здатність, яка дає можливість контролювати доцільне використання власних ресурсів задля досягнення поставлених завдань.

Із точки зору нашого дослідження організованість у навчальній діяльності визначено як вольову характеристику особистості, яка передбачає здатність ставити цілі і самостійно визначати засоби їх досягнення, поетапно реалізовувати їх шляхом використання власних самоорганізаційних тактик, спроможності керувати часом, брати відповідальність за власні дії, ефективно виконувати поставлені завдання.

Навички самоуправління охоплюють такі конструкти: а) мотивацію; ініціативу; б) постановку особистих цілей; в) покладання на себе відповідальності за свої дії; г) ефективне керівництво своїм часом; д) загальну організацію; е) досягнення. Структура організованості як психологічної категорії передбачає функціонування шести основних компонент: планування: самоорганізації; наполегливості; моніторингу прогресу; контролю і самоконтролю; уваги до деталей.

Аналіз неорганізованості та її основних чинників дав можливість з'ясувати, що вона, поряд з інтелектуальними проблемами, є однією із основних чинників низького рівня навчальних досягнень. Визначено основні чинники неорганізованості, серед яких:

- а) недостатній контроль з боку дорослих;
- б) гіперопіка як фактор психогенного інфантилізму;
- в) неорганізованість батьків як взірць для негативного наслідування;
- г) недостатні психогігієнічні умови розвитку (перевтома та ін.);
- д) фізіологічні порушення працездатності, слабкий тип ВНД.

Симптомами неорганізованості у навчанні виступають: схильність постійно запізнюватися; нездатність контролювати власні імпульси; труднощі у плануванні; ігнорування домашніх завдань; недотримання обіцянок; нездатність опиратись задоволенням; невміння переключатись з розваг на навчальні завдання; прийняття необдуманих рішень.

Аналіз психологічних засад організованості у молодших школярів дає змогу вважати молодший шкільний вік сенситивним періодом для розвитку вольових дій, у тому числі організованості. У молодших школярів розвиваються функції простого планування у часі, словесного озвучування планів, контролю над імпульсами, відмежування фантазії від реальності, довільного регулювання діяльності. Водночас, виокремлено основні труднощі, пов'язані із самоорганізацією: втрату мотивації до навчання; недотримання шкільних правил, несформованість мотивації до щоденної роботи. З'ясовано, що ефективна організація навчальної діяльності відіграє значну роль у розвитку вольових якостей, у тому числі організованості школярів.

2. Емпіричне вивчення організованості у школярів початкової ланки освіти дає підстави для таких висновків та узагальнень:

Основним спрямуванням програми підвищення організованості учнів молодшого шкільного віку стало вивчення взаємозв'язку між рівнем

навчальних досягнень школярів та їхніми характеристиками організованості у навчальній діяльності. Це уможливило більш о з'ясувати рівень розвитку цих якостей у молодших школярів із різними рівнями навчальних досягнень.

Результати дослідження розвитку організованості визначили рівні навчальних досягнень: високий – 14%; достатній – 42%; середній – 33%; низький – 11%, що вказує на переважання дітей із середніми і достатніми рівнями. Водночас, виявлено тих, хто має низький рівень навчальних досягнень і потребує психолого-педагогічної допомоги.

З'ясовано, що школярам із низьким рівнем навчальних досягнень властиві низькі оцінки організованості, що вказує на залежність рівня досягнень від показників організованості. Це оцінює організаційні якості дітей як непланомірні, нецілеспрямовані, невпорядковані, без урахування вимог самоконтролю, без чіткої системи, екстернального спрямування, з ігноруванням розпорядку навчальних дій.

Дослідження умов, характеристик, ефектів, способів мотиваційно-організаційної саморегуляції підтверджує, що у молодших школярів із низьким рівнем навчальних досягнень мотиваційні передумови мають низький рівень розвитку. Це стосується сили, осмисленості, значеннєвої насиченості, ієрархічності, ситуативної незалежності мотиваційних тенденцій. Також зафіксовано порушення умов мотиваційної регуляції, що виражається у кризі реалізації мотивів та усвідомлення спонукань. Деструктивним є і те, що серед провідних способів мотиваційної саморегуляції домінують захисні механізми та зовні опосередковані впливи. Це підтверджує недостатність мотиваційної основи самоорганізації у навчальній діяльності.

Вивчення вольових аспектів організованості вказує на переважання у дітей молодшого шкільного віку, котрі схильні до неуспішності, екстернального локусу контролю (92%), що говорить про

їхній нахил приписувати відповідальність за наслідки своїх навчальних дій зовнішнім умовам.

Аналіз емоційних чинників неорганізованості у діяльності уможливив зафіксувати тенденції до напруження та відчуження навчальних впливів, а також резистенції як опірності щодо складних для дітей навчальних навантажень. Зафіксовано їхнє небажання виконувати навчальні завдання та залучати індивідуальні стратегії самоорганізації.

3. Вивчення психологічних умов формування організованості в учнів молодшого шкільного віку з низьким рівнем навчальних досягнень дає змогу зробити такі узагальнення:

Збереженими сторонами організаційної здатності дітей з низьким рівнем навчальних досягнень визначено такі:

відносно збережену здатність усвідомлювати цілі, завдання, етапи та методи навчальної діяльності;

здатність до організації навчальної діяльності на основі зовнішніх умов, що забезпечують регулювання;

збереженість практичних і реалістичних поглядів щодо організації навчальних дій;

відносна збереженість емоційної стійкості;

відсутність кризи прийняття мотивів.

Збереженість цих психологічних функцій дає змогу більш успішно спланувати корекційно-розвивальну роботу.

Виконане дослідження дало змогу намітити основні напрями формування організованості у дітей молодшого шкільного віку із низьким рівнем навчальних досягнень, зокрема:

1. Психологічне забезпечення структурних компонентів організованості у навчанні.

2. Формування умов для успішної самоорганізації шляхом посилення мотиваційних тенденцій.

3. Підвищення психологічних засад мотиваційної саморегуляції як спонукального фактора самоорганізації.
4. Формування усвідомленості найбільш важливих результатів та ефектів самоорганізації.
5. Оволодіння психологічними тактиками, способами та стратегіями організації навчальних дій.
6. Зміна локусу контролю з екстернального на інтернальний.
7. Підвищення працездатності, формування опірності та резистентності до емоційного вигорання.

Під час формувального експерименту запропоновано та апробовано психолого-педагогічні методи формування організованості в учнів молодшого шкільного віку із неуспішністю та низьким рівнем навчальних досягнень. Роботу побудовано на засадах комплексності і системності. Зокрема: а) охоплено психологічні аспекти: проведено психологічний тренінг формування вмінь і навичок самоменеджменту; б) залучено педагогічні технології, зокрема, на основі рекомендацій педагогами проведено організаційну роботу із учнями під час уроків та занять із самопідготовки; в) опрацьовано виховні аспекти роботи з батьками: розроблено психолого-педагогічні поради та рекомендації батькам щодо формування навичок самоорганізації у своїх дітей.

Визначено три основних складових роботи з підвищення навичок самоорганізації у дітей молодшого шкільного віку з низьким рівнем навчальних досягнень. Першим кроком стала психологічна робота, яка була проведена у вигляді тренінгу формування навичок самоменеджменту.

Другий крок – це педагогічна робота, яка має за мету формування навичок самоуправління під час інтерактивної навчальної діяльності. Серед основних психолого-педагогічних технік представлено: планування, організація робочого місця, створення щотижневого і щоденного розкладу, використання журналів управління часом, списків завдань, контрольних прапорців, командних угод, постановки мети, рефлексії дій, організаторів,

асоціативних карток з підказками, шумометра, постерів хороших манер, ведення щоденника самоконтролю, та інших технік самоорганізації, які можливо застосовувати під час уроків та перерв.

Третій крок – це робота з батьками, що має за мету навчання їх технікам формування самоорганізованості та самодисципліни у своїх дітей. Для них розроблено методичні рекомендації, у яких запропоновано такі психологічні прийоми: роботу з потребами і бажаннями, залучення до самодисципліни, досягнення довгострокових цілей поступовими кроками, прищеплювання самостійності, вироблення позитивних і негативних підкріплень, опрацювання принципів та правил навчання, підвищення мотивації шляхом похвали і заохочень, виокремлення часу для відпочинку, побудова роботи з самоорганізації навчальної діяльності на принципах діалогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллен Д. Як упорядкувати справи. Мистецтво продуктивності без стресу. Київ : КМ-Букс, 2018. 392 с.
2. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
4. Біляєва Н.В. Розвиток позитивного ставлення до навчання в учнів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. К., 2010. 21 с.
5. Варій М.Й. Загальна психологія : підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 967 с.
6. Вачков И.В. Психология тренинговой работы: содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы. Москва : Эксмо, 2007. 416 с.
7. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, Н.П. Зубалій, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2008. 400 с.
8. Габдреева Г.Ш. Практикум по психологии состояний: учебное пособие. СПб: Речь, 2004. 480 с.
9. Гаврилькевич В.К. Иерархические уровни эмоциональной саморегуляции личности как объект психодиагностики. Настоящи изследвания – 2009 : материалы за 5-а Международна научна практична конференция (17-25 януари 2009). Т. 8. Педагогически науки. Психология и социология. Музыка и живот. Физическа култура и спорт. София : Бял ГРАД-БГ ООД, 2009. С. 44–50.
10. Галецька І. Критерії психологічного здоров'я. Вісник Львівського університету. Філософські науки, 2007. 10, 317–328.

11. Гупаловська В. Динаміка самореалізації особистості В. Гупаловська Вісник Львівського університету. Філософські науки, 2003. 5, 515–522.
12. Ильин Е.П. Психология воли. 2-е изд. СПб. : Питер, 2009. 368 с.
13. Ільїна Ю., Ленчовська А. Психологічні особливості дітей підліткового віку. Київ : Просвіта, 2002. 34 с.
14. Калинин В.К. Психорегулирующая тренировка как средство повышения способности к волевым усилиям. Проблемы психологии воли. 1974. С. 94-112.
15. Капитоненко Н.В. Эмоциональная регуляция поведения : области изучения, компоненты и функции. Психологическая наука и образование. 2007. № 5. С. 267-274.
16. Клименко В.В. Психофізіологічні механізми праксису людини : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 640 с.
17. Ковалев О.Г. Волевая саморегуляция несовершеннолетних осужденных женского пола. М. : «Права человека», 2001. 72 с.
18. Ковалькова Т.О. Регулювання емоцій учнів за допомогою тренінгової роботи методами когнітивної психотерапії. Правничий вісник Університету «КРОК». 2017. Вип. 28. С. 167-175.
19. Конопкин О.А. Структурно-функциональный и содержательно-психологический аспекты осознанной саморегуляции. Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2005. Т. 2. № 1. С. 27-42.
20. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Ельга, 2011. 400 с.
21. Литовченко Н.Ф., Здоровець Т.Г. Психокорекція депресії у підлітковому віці. Практична психологія та соціальна робота. 2007. № 4. С.40–50.
22. Максименко С.Д. Проектування механізмів функціонування і розвитку особистості. Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. КПНУ імені

- Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2009. 4, 310.
23. Макшанов С.И. Методическая подготовка специалистов в области тренинга. СПб. : Институт тренинга, 2000. 301 с.
24. Марасанов Г.И. Социально-психологический тренинг. 5-е издание, стереотипное. Москва : Когито-Центр : МПСИ, 2007. 251 с.
25. Мацко Л. А., Прищак М. Д., Первушина Т. В. Основи психології та педагогіки : лабораторний практикум. Вінниця : ВНТУ, 2011. 139 с.
26. Мілютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу. Київ : МАУП, 2004. 192 с.
27. Методика дослідження особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін; за наук. ред. О.І. Бондарчук. Київ : НАПН України, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 148 с.
28. Моросанова В.И. Самосознание и саморегуляция поведения. Москва : Институт психологии РАН, 2007. 213 с.
29. Неменский Б.М. Эмоционально-образное познание в развитии человека. Вопросы психологии. 1991. № 3. С. 9-16.
30. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Дніпропетровський національний ун-т. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.
31. Основи практичної психології / ред. В. Панок, Т. Титаренко та ін.: Либідь, 2003. 536 с.
32. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія : підручник : у 2кн., кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ : Либідь, 2004. 576 с.
33. Пашукова Т.И. Практикум по общей психологии. Москва : Институт практической психологии; Воронеж : НПО «Модек», 1996. 176 с.

34. Пономаренко Л.П. Особливості когнітивної сфери осіб, схильних до невротичних розладів (на прикладі молодших підлітків) : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 КНУ ім.Т.Г.Шевченка. К., 1997. 19 с.
35. Прохоров А.О. Саморегуляція психических состояний: феноменология, механизмы, закономерности. Москва : ПЕР СЭ, 2005. 352 с.
36. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
37. Сингаївська І.В. Соціально-психологічний тренінг особистісного зростання як метод розвитку життєвої компетентності особистості. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. 2000. С. 122–125.
38. Юрик Н.Є. Самоменеджмент : курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 89 с.
39. Федорак, І.О. Психологічні особливості формування мотиваційного компонента у структурі самоорганізованості молодшого школяра. «Психологія: проблеми практичного застосування» : матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Чита, червень 2013 р.). Т. 0. Чита : Видавництво Молодий учений, 2013. С. 109–115.
40. Arroyave J. La stratégie de communication de l'éducation par le divertissement : une autre manière d'apprendre. *Savoirs*. 2015. 1. 37, 75–98. <https://doi.org/10.3917/savo.037.0075>
41. Auliya, M., & Nurwidawati, D. Hubungan kontrol diri dengan perilaku agresi pada siswa SMA Negeri 1 Padangan Bojonegoro. *Character*, 2014. 2(3), 1–6.
42. Bergin, C., & Bergin, D. A. Classroom discipline that promotes self-control. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 1999. 20(2), 189–206. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(99\)00013-1](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(99)00013-1)

43. Bizier N. L'intégration des apprentissages : l'affaire d'un cours ou d'un programme? *Innovating Pedagogy*. 2016. URL : http://www.infiressources.ca/bd/recherche/conferences/Atelier_9A24.pdf
44. Boman, J. H., Mowen, T. J., & Higgins, G. E. Social learning, self-control, and offending specialization and versatility among friends. *American Journal of Criminal Justice*, 2019. 441, 3–22. <https://doi.org/10.1007/s12103-018-9445-7>
45. Bourcier, S. L'attention positive, élément-clé d'une discipline incitative. *Metiers de La Petite Enfance*, 2009. 155, 34–35.
46. Chandra, A., & Angin, A. P. Hubungan perhatian orang tua dan iklim sekolah dengan disiplin pada siswa SMP N 2 Padang Tualang Kabupaten Langkat. *Jurnal Psychomutiara*, 2017. 11, 1–14.
47. Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. Guidance for effective discipline. *American Academy of Pediatrics*, 1998. 1014.
48. Cudak H. Dysfunkcje rodziny i jej zagrożenia opiekuńczo-wychowawcze, *Pedagogika Rodziny*. 2011. 1(2).
49. Daly, M., Baumeister, R. F., Delaney, L., & MacLachlan, M.. Self-control and its relation to emotions. *Journal homepage*: 2014) <http://journal.redwhitepress.com/index.php/jcet/index>
50. Domżalska A. Dzieci rodziców pozbawionych wolności, *Forum Pedagogiczne*, 2012. 1.
51. Gatta L. Didattica, quali sono le metodologie innovative e attive. La tecnica della scuola. 2020. URL : <https://www.tecnicadellascuola.it/didattica-quali-sono-le-metodologie-innovative-e-attive>
52. Fachrurrozi, Firman, & Ibrahim, I. Hubungan kontrol diri dengan disiplin siswa dalam belajar. *Jurnal Neo Konseling*, 2018. 11, 1–6.
53. Fiana, F. J., Daharnis, & Ridha, M. Disiplin siswa di sekolah dan implikasinya dalam pelayanan bimbingan dan konseling. *Jurnal Ilmiah Konseling*, 2013, 26–33.

54. Gitome, J. W., Katola, M. T., & Nyabwari, B. G. Correlation between students' discipline and performance in The Kenya Certificate of Secondary Education. *International Journal of Education and Research*, 2013. 18, 1–10.
55. Gunawan, L. N. Hubungan antara kontrol diri dan penyesuaian diri dengan kedisiplinan siswa MTs Sulaiman Yasin Samarinda. *Psikoborneo*, 2017. 51, 104–117.
56. Hiller, V. Self-control and the rise and fall of factory discipline. *Journal of Development Economics*, 2018. 133, 187–200. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2018.02.004>
57. Irmim, S., & Rochim, A. *Membangun disiplin diri melalui kecerdasan spiritual dan emosional*. Jakarta: Batavia Press. 2004.
58. Kacprzak A. Dzieci osób skazanych na karę pozbawienia wolności. Przegląd badań i analiza problematyki, w: Wielisława Warzywoda-Kruszyńska (red.), *Bieda dzieci, zaniedbanie, wykluczenie społeczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. 2012.
59. Machel H. Rodzina skazanego jako współuczestnik jego resocjalizacji penitencjarnej, readaptacji i reintegracji społecznej, *Resocjalizacja. Polska*, 2014. 7.
60. March, J. G. Some thoughts on the development of disciplines, with particular attention to behavioral strategy. In *Advances in Strategic Management* 2018. 39, 13–21. <https://doi.org/10.1108/S0742-332220180000039001>
61. Marco S. Didattica 2018: metodi innovativi validi e apprezzati. *Scuolainforma*. 2017. URL : <https://www.scuolainforma.it/2017/11/10/didattica-2018-metodi-innovativi-validi-e-apprezzati.html>
62. McKinney, C., Brown, K., & Malkin, M. L. Parenting Style, Discipline, and Parental Psychopathology: Gender Dyadic Interactions in Emerging Adults. *Journal of Child and Family Studies*. 2018. 271, 290–301. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0865-7>

63. Pujawati, Z. Hubungan kontrol diri dan dukungan orang tua dan perilaku disiplin pada santri di Pondok Pesantren Darussa'adah Samarinda. *Journal Psikologi*, 2016. 42, 227–236. http://ejournal.psikologi.fisip-unmul.ac.id/site/wp-content/uploads/2016/02/Jurnal_02-23-16-06-25-08.pdf
64. Sandoff, M., & Widell, G. Coping with discipline: discipline and dilemmas among teachers and warders. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 2008. 2811–12, 458–471. <https://doi.org/10.1108/01443330810915189>
65. Sarwono, S. W. Psikologi remaja. Jakarta: Rajawali Pers. Sunarti, E. 2004. Mengasuh dengan hati: tantangan yang menyenangkan. Jakarta: Elex Media Komputindo. 2012.
66. Sikorska, A. Dezorganizacja życia rodzinnego w sytuacji uwięzienia rodzica. Wstępna refleksja teoretyczna i wyniki badań własnych. *Kultura I Społeczeństwo*, 2016. 60 (3), 119–131.
67. Seiwert L. *Zeitmanagement mit Microsoft Office Outlook*. Unterschleißheim : Microsoft Press, 2010. 123 p.
68. Szlendak T. *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 2015.
69. Szmátka Jacek, *Małe struktury społeczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2007.
70. The contribution of self control to students' discipline and psychobiology: Evidence from a Day Reconstruction Method study. *Journal of Behavioral Medicine*, 2012. 371, 81–93. <https://doi.org/10.1007/s10865-012-9470-9>
71. Tu'u, T. *Peran disiplin pada perilaku dan prestasi siswa*. Jakarta: Grasindo. 2004.
72. Wallace, J. M., Wallace, C. M., & Bachman, J. G. Racial, ethnic, and gender differences school discipline in US high school students: 1991-2005. *The Negro Educational Review*, 2008. 59, 1991–2005.

73. Widodo, B. Perilaku disiplin siswa ditinjau dari aspek pengendalian diri self control) dan keterbukaan diri self disclosure) pada siswa SMK Wonoasri Caruban Kabupaten Madiun. *Widya Warta*, 2013. 1, 140–151.
74. Wolhuter, C.C., & Steyn, S.C. Learner discipline at school: a comparative educational perspective. *Journal Koers*, 2003. 684, 521–538.